

2025-05-22

Utbildningsdepartementet

E-post:

u.remissvar@regeringskansliet.se

u.gv.remissvar@regeringskansliet.se

Sveriges Vägledarförenings yttrande över Fler vägar till arbetslivet SOU 2024:74 (Dnr: U2024/02591)

Sveriges vägledarförening är en intresseförening som verkar för att stärka och utveckla studie- och yrkes-/karriärvägledning. Vi vill att vägledningsarbetet ska präglas av professionalism och god etik.

Sveriges Vägledarförening, nedan benämnd som SVF, väljer att yttra sig över remissen på följande punkter:

Sammanfattning

SVF välkomnar att SOU 2024:74 "Fler vägar till arbetslivet" söker sätt att stärka övergångar mellan utbildning och arbetsliv.

SVF ser en tydlig förskjutning i betänkandet: från en gemensam strävan att alla unga ska nå gymnasieexamen till att anställningsbarhet i sig framhålls som ett tillräckligt mål. Denna förändring i synsätt väcker oro, då den riskerar att sända signalen att vissa ungdomar inte anses behöva fullständig gymnasiekompetens - trots att forskning visar att just gymnasieexamen är den starkaste skyddsfaktorn mot långvarigt utanförskap.

SVF noterar även att både individuella förberedelseprogrammet (IMF) och de nya yrkesutbildningarna överlåter stor frihet till huvudmannen att utforma innehåll, stöd och uppföljning. Utredningen specificerar inte vilka rättigheter eleven exempelvis har till undervisning i kärnämnen, till elevhälsa eller till kontinuerlig vägledning. I praktiken innebär det att kvaliteten på utbildningen kan variera kraftigt mellan kommuner - med stor risk för att likvärdigheten. Vi efterlyser ett nationellt regelverk för att garantera likvärdighet, dokumentation och uppföljning.

SVF är också oroade över att det föreslagna individuella förberedelseprogrammet (IMF) saknar miniminivåer för innehåll, mål eller uppföljning. Även om individanpassning är nödvändig, krävs det nationella ramar för att säkerställa att alla elever - oavsett hemkommun - får tillgång till undervisning i grundskoleämnen, möjlighet att nå behörighet och dokumentation av vad som uppnåtts.

Övergripande synpunkter

SVF välkomnar att SOU 2024:74 "Fler vägar till arbetslivet" syftar till att stärka övergångar mellan utbildning och arbetsliv. SVF ser dock en tydlig förskjutning i betänkandet: från en gemensam strävan att alla unga ska nå gymnasieexamen till att

anställningsbarhet i sig framhålls som ett tillräckligt mål. Denna förändring i synsätt väcker oro, då den riskerar att sända signalen att vissa ungdomar inte anses behöva fullständig gymnasiekompetens - trots att forskning visar att just gymnasieexamen är den starkaste skyddsfaktorn mot långvarigt utanförskap.

SVF vill betona att om de föreslagna förändringarna genomförs, måste de åtföljas av en stark och tillgänglig vuxenutbildning samt en väl utbyggd och professionellt förankrad studie- och yrkesvägledning. Det är avgörande för att säkra att det livslånga lärandet fortsatt utgör en reell möjlighet för alla individer - oavsett vilken väg de tar i ungdomsåren.

Ett av syftena med utredningen var, enligt direktiven, att många elever inte är redo att göra sitt yrkesval redan i årskurs nio. SVF har svårt att se att utredningen förslag möter den elevgruppens behov. Förslagen kräver snarare att eleverna i årskurs nio gör ett yrkes- och utbildningsval som kraftigt begränsar deras möjligheter till fortsatt utbildning och ändrad yrkesinriktning jämfört med dagens valmöjligheter.

SVF ser en risk med införandet av de nya kortare yrkesprogrammen just därför att de är kortare. Som utredaren själv påpekar så ökar möjligheterna att etableras på arbetsmarknaden ju fler poäng den unge har med sig från sina gymnasieår. Hur arbetsmarknaden kommer att bedöma deras värde vid en anställning är svårt både för politiker och skolpersonal att påverka. Utredaren hänvisade till OECD som menade att lägre behörighetskrav till yrkesprogram jämfört med högskoleförberedande program riskerar att påverka yrkesprogrammen negativt. SVF menar att införa 1900-poängsprogram med mycket lägre behörighetskrav kommer att påverka programmens status och attraktivitetskraft mycket negativt.

SVF ställer sig frågande till om barn- och fritidsprogrammet samt vård- och omsorgsprogrammet ska erbjudas med så låga behörighetskrav som utredaren föreslår. Vi har i många år fått ta del av rapporter om konsekvenserna av dåliga kunskaper i svenska språket bland anställda såväl inom förskolan som inom vård- och omsorgsområdet. Att då, som utredaren föreslår, inte kräva godkänt betyg från grundskolan i svenska/svenska som andra språk och enbart ge en 50-poängskurs i svenska på de båda kortare yrkesprogrammen ser föreningen som en stor risk för eleverna - risken att inte bli anställningsbara inom tänkta yrkesområden. Föreningen menar att både barn- och fritidsprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet behöver ha krav på godkänt betyg i svenska/svenska som andra språk från grundskolan *och* innehålla samma gymnasiekurser i svenska som de längre yrkesprogrammen om eleverna ska ha en likvärdig möjlighet att etablera sig på arbetsmarknaden. I det fall eleverna saknar språkkunskaperna, vältras 'problemet' över på framtida arbetsgivare att bekosta språkutbildning, vilket kommer att försvåra möjligheterna till anställning, alternativt att eleverna själva måste komplettera inom vuxenutbildningen innan de kan få anställning.

SVF menar också att det inte helt klart framgår vilken målgrupp utbildningen egentligen vänder sig till. Det föreslagna upplägget med 1900 poäng fördelat över 3 år ger en bild av att målgruppen är generellt svagpresterande elever. Samtidigt förväntas utbildningen fånga upp de ungdomar som vill ut i arbetslivet snabbt eller är skoltrötta och idag ofta återfinns inom exempelvis det kommunala aktivitetsansvaret, KAA.

Dessa ungdomar kan komma att uppleva att den nya utbildning inte är ett alternativ eftersom den är lika lång som de nuvarande programmen men inte ger samma meriter och möjligheter. För den första elevgruppen kan det bli otydligt om de ska söka ett 1900-poängsprogram eller om det föreslagna individuella förberedelseprogrammet är ett bättre alternativ.

SVF noterar att utredningen tar upp behovet av individanpassade vägar, men adresserar inte tillräckligt de strukturella ojämlikheter som råder i tillgång till studie- och yrkesvägledning. I praktiken får unga och vuxna i olika kommuner, skolformer och livssituationer inte likvärdiga möjligheter till kvalificerad vägledning, vilket blir än mer aktuellt att belysa om dessa förslag antas. SVF menar att staten bör tydliggöra kommunernas ansvar att erbjuda professionell vägledning, även utanför skolformerna.

De ungdomar som väljer att gå ett 1900-poängsalternativ i gymnasieskolan kommer att lämna densamma utan möjlighet att komma vidare i sina studier utan komplettering inom komvux. SVF tycker att det är anmärkningsvärt att utredaren föreslår ett utbildningsalternativ som inte erbjuder eleverna att göra sig behöriga till fortsatt utbildning utan att dra på sig kostnader i form av studier inom exempelvis komvux. Till skillnad från gymnasieskolan är komvuxstudier, eller folkhögskolestudier, inte kostnadsfria eftersom allt förutom undervisningen får bekostas av den enskilde eleven. SVF ifrågasätter därmed också förslaget att kräva högskoleförberedande program för behörighet till yrkeshögskolestudier.

Till sist vill SVF lyfta fram det faktum som utredaren själv pekar på med hänvisning till UFAU som visar att *"Eleverna som påverkades av skärpta behörighetskrav gick som väntat längre tid i gymnasieskolan, men reformen påverkade inte sannolikheten för avhopp från gymnasieskolan under de tre första åren och inte heller sannolikheten att slutföra gymnasiet inom fem år."* Baserat på den uppföljningen är det en risk att införande av de föreslagna 1900-poängsprogrammen inte nämnvärt skulle förändra dagens situation när det gäller genomförande och studieavbrott.

5.2.1 Yrkesprogram som omfattar 1 900 gymnasiepoäng ska stå öppna för ungdomar som inte har de godkända betyg som krävs för behörighet till ett nationellt program som omfattar minst 2 500 gymnasiepoäng men från grundskolan har godkända betyg i minst tre ämnen. De står dock inte öppna för ungdomar som ska erbjudas språkintröskning.

SVF vill understryka vikten av att elever får tillgång till kvalificerad studie- och yrkesvägledning för att de därigenom ska kunna fatta väl övervägda beslut om sin utbildningsväg. Detta behov är lika stort som tidigare, särskilt för de elever som överväger att välja de nya "1900-poängsprogrammen". SVF anser att det är avgörande att dessa elever får tillgång till vägledning som hjälper dem att förstå konsekvenserna av sina val och möjligheterna till vidare studier eller arbetsmarknadsetablering.

SVF välkomnar att betänkandet föreslår att elever inom språkintröskningsprogrammet ges möjlighet att kombinera språkinläring med yrkesinriktade inslag. Detta kräver dock att dessa elever erbjuds studie- och yrkesvägledning i förhållande till detta.

5.3.1 De nya yrkesprogrammen ska omfatta 1 900 gymnasiepoäng. På 1 900-poängsprogrammen ska det ingå minst 1 500 gymnasiepoäng i ämnen som ger programmet dess karaktär. Tolv nya yrkesprogram ska införas. Etc.

SVF ställer sig frågande till om 1900 gymnasiepoäng räcker för att ge en utbildning på framför allt barn- och fritidsprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet för att göra eleverna anställningsbara inom tänkt yrkesområde. Erfarenheter från framför allt förskola och vård- och omsorg ger för handen att det krävs en betydligt högre kunskapsnivå i svenska/svenska som andra språk än vad de föreslagna utbildningarna ger och föreslår därför att dessa båda program utökas så att de ger samma nivå i svenska som de längre yrkesprogrammen.

5.3.2 I yrkesprogram som omfattar 1 900 gymnasiepoäng ska följande ämnen ingå på samtliga program: - Svenska eller svenska som andraspråk 50 gymnasiepoäng., etc

SVF föreslår att svenska/svenska som andra språk ska hålla samma nivå på de nya yrkesprogrammen barn- och fritidsprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet som på de nuvarande längre programmen för att öka möjligheterna till etablering på arbetsmarknaden.

5.8 Det ska vara möjligt att begära att få ett gymnasialt yrkesutbildningsbevis för en yrkesutbildning som omfattar 1 900 gymnasiepoäng även inom komvux

Precis som SVF påpekade i sitt remissvar över betänkandet SOU 2024:16, Växla yrke som vuxen - en reformerad vuxenutbildning och en ny yrkesskola för vuxna, så ser föreningen en stor risk med parallella utbildningssystem. En konsekvens av ett parallellt utbildningssystem i gymnasieskolan, vilket vi menar att införande av 1900-poängsutbildningarna skapar, är att en stor grupp unga vuxna vältras över till i första hand komvux för komplettering, inte bara för att få ett yrkesutbildningsbevis, utan också för att få behörighet till fortsatt utbildning. SVF anser att utredaren inte fullt ut har belyst behovet av kompletteringar för elevgruppen från de föreslagna utbildningarna.

6.2 Introduktionsprogrammet individuellt förberedelseprogram ska införas

SVF anser att det är viktigt att det finns ett program som fångar upp de elever som idag återfinns på programmen yrkesintroduktion och individuellt, alternativt men vi ser en fara i att målgruppen är så vid i sin definition - allt från elever från anpassad grundskola till elever behöriga till de längre nationella programmen men som bedöms ha särskilda behov av en anpassad studieperiod. Risken är stor att gymnasieskolorna inte kan erbjuda ett innehåll som i tillräckligt hög grad utmanar och utvecklar elevernas lärande.

7.1 För behörighet till de föreslagna nya yrkesprogrammen som omfattar 1 900 poäng ska det ställas krav på godkända betyg i tre ämnen från grundskolan. För behörighet till ett yrkesprogram som

omfattar 1 900 gymnasiepoäng får inte krav ställas på godkända betyg i vissa angivna ämnen.

SVF ifrågasätter varför inte krav kan ställas på godkända betyg i angivet ämne. Som förslagen är utformade ställs betydligt högre krav till introduktionsprogrammet programinriktat val där betyget godkänt i svenska/svenska som andra språk är ett krav. Framför allt menar SVF att barn- och fritidsprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet behöver ha krav på godkänt betyg i svenska/svenska som andra språk från grundskolan samt innehålla samma gymnasiekurser i svenska som de längre yrkesprogrammen om eleverna ska ha en likvärdig möjlighet att etablera sig på arbetsmarknaden. Detta utifrån att vi i många år fått ta del av rapporter om konsekvenserna av dåliga kunskaper i svenska språket bland anställda såväl inom förskolan som inom vård- och omsorgsområdet.

Detsamma gäller kravet på godkänt betyg i matematik till el- och energiprogrammet utifrån att yrkeskurserna på programmet kräver att eleverna har goda kunskaper i matematik för att klara utbildningarna.

SVF tror också att kravet på godkänt i vissa utpekade ämnen kan verka motiverande för de elever som aktivt planerar att söka ett av de nya programmen.

Konsekvenser

SVF noterar att både Individuellt förberedelseprogram och de nya yrkesutbildningarna överlåter stor frihet till huvudmannen att utforma innehåll, stöd och uppföljning. Utredningen specificerar inte vilka rättigheter eleven exempelvis har till undervisning i kärnämnen, till elevhälsa eller till kontinuerlig vägledning. I praktiken innebär det att kvaliteten på utbildningen kan variera kraftigt mellan kommuner - med stor risk för att likvärdigheten. Vi efterlyser ett nationellt regelverk för att garantera likvärdighet, dokumentation och uppföljning.

SVF oroas över att det föreslagna individuella förberedelseprogrammet saknar tydliga och likvärdiga riktlinjer för innehåll, mål och uppföljning. Vi välkomnar individanpassningar, men krävs ett nationellt ramverk för att säkerställa att alla elever i landet får samma förutsättningar oavsett var de lever.

Som avslutning så vill SVF vill betona att om de föreslagna förändringarna genomförs, måste de åtföljas av en stark och tillgänglig vuxenutbildning samt en väl utbyggd och professionellt förankrad studie- och yrkesvägledning. Det är avgörande för att säkra att det livslånga lärandet fortsatt utgör en reell möjlighet för alla individer - oavsett vilken väg de tar i ungdomsåren.

För Sveriges Vägledarförening,

Katarina Peterson
Ordförande

William Lindo
Vice ordförande

Karin Asplund
medlem, tidigare ordförande

info@vagledarforeningen.se